

Par Sibīrijas peļkājītes *Prunella montanella* novērojumiem Lauteros

Lauteri atrodas Rīgas jūras līča piekrastē, Salacgrīvas pilsētas dienvidu malā un ir zināma kā ļoti laba migrējošo jūras un sauszemes putnu novērošanas vieta. Jau kopš 20. gs. 40. gadiem Lauteros dzīvojošie Uldis un Juris Lipsbergi regulāri šeit veica putnu novērojumus (Lipsbergs 2016; Matrozis 2016). Piemēram, pēc migrējošo putnu uzskaites, kura veikta 1958. gada rudenī septiņos Latvijas punktos, Lauteri ieņēma otro vietu aiz Papes kopējā novēroto migrējošo putnu skaita ziņā (Mihelsons u. c. 1960). Pateicoties ievērojamā putnu pētnieka Jura Lipsberga viesmīlībai, pēdējos 11 gadus (2005–2016) Lauteros putnus vēro un gredzeno pūču pētnieks Guntis Graubics. Viņa interešu lokā ir arī retāk sastopamo putnu meklēšana, tāpēc šajā laikā šeit ir fiksēti dzeltensvītru un Sibīrijas ļauķīši, paliēņu ļauķis, plīvurpūce u. c. Arī šā teksta autori pēdējos gados vairākas reizes apmeklējuši Lauteros, veicot putnu vērošanu un gredzenošanu.

15. oktobra notikumi

2016. gada 15. oktobrī mēs no Rīgas izbraucām ap pieciem no rīta un Lauteros satikāmies ar Juri Lipsbergu un Gunti Graubicu. Pirmo putnu tīklu izlikām plkst. 07.10, bet pārējās trīs tīklus uzstādījām nākamās stundas laikā. Tā kā pirms mēneša (17.–18. septembrī) šeit jau gredzenojām putnus, tīklu vietas mums bija zināmas. Arī Guntim jau bija izlikti pieci tīkli, pārsvarā pūcēm. Pēc tīklu uzstādīšanas sekoja putnu vērošana jūrmalā un regulāra tīklu pārbaude, bet starpbrīžos sildīšanās ar tēju un kafiju, jo termometra stabiņš no rīta rādīja tikai mazliet vairāk par 0°C atzīmi.

Pirmais par Sibīrijas peļkājītes noķeršanu ar skaļiem kliegzieniņiem ziņoja Guntis, kurš gāja apgaitā pār-

lūkot tīklus, apskatot arī mūsējos. Šai putnu sugai ir visai raksturīgs izskats, tāpēc to viegli varēja atpazīt. Putns tika veikli izvilts no tīkla, nofotografēts (arī ar visiem klātesošajiem), apgredzenots un palaists vaļā. Tējas pauzes laikā pacilātā noskaņojumā pārrunājām šo notikumu, kā arī minējām iespējamību noķert vēl kādu šīs sugas īpatni. Ilgi nebija jāgaida, jo jau nākamajā tā paša tīkla apskatē gandrīz turpat karājās cita negredzenota Sibīrijas peļkājīte! Pirmais putns tika noķerts plkst. 9.42, bet nākamais – 10.14. Pēc noteicējos norādītajām pazīmēm abi putni bija jauni, šajā gadā dzimuši īpatņi. Abi tika noķerti vienā tīklā un gandrīz tajā pašā tīkla posmā. Šis tīkls bija izvietots gar koku un krūmāju joslu pie jūras krasta, kas šajā vietā aizaudzis ar niedrēm. Jau no agra rīta blakus tīklam tika novietots diktofons, kas skaļi atskaņoja dažādu (retāk sastopamu) putnu balsis. Tā ir pārbaudīta metode migrējošo putnu pievilināšanai, arī šoreiz abos tīklos,

pie kuriem bija novietoti diktofoni, noķērām visvairāk putnu. Jāatzīmē, ka starp atskaņotajām putnu dziesmām bija arī Sibīrijas peļkājītes sauciens – varbūt tieši tas piesaistīja šīs sugas putnus, kaut gan to pierādīt mēs nevaram. Turpinot putnu ķeršanu nākamajās 30 stundās (līdz plkst. 17.00 16. oktobrī), Sibīrijas peļkājītes mūs vairs neapciemoja.

Pēc Agra Celmiņa (Putni.lv) apkopotās informācijas, Sibīrijas peļkājīte *Prunella montanella* ir 363. putnu suga Latvijas putnu sarakstā. Informācija par jaunās sugas novērošanu Lauteros izplatījās pa telefonu, vēlāk (plkst. 12.10) Ruslans Matrozis ievietoja īsu ziņu savā Facebook profilā. Putnu gredzenošanas akcijas notikumi tika fotografēti, kā arī filmēti, tāpēc izdevās iemūžināt pirmos brīžus un klātesošo dalībnieku emocijas pēc abu putnu noķeršanas. Pēc dažām dienām (20. oktobrī) ziņu par šo novērojumu publicēja avīze "Kurzemes Vārds" (Belte 2016).

Jaunās Latvijas putnu sugas atklājēji ar pašu Sibīrijas peļkājīti. No kreisās – G. Graubics, V. Smislovs, J. Lipsbergs, R. Matrozis.

Foto: E. Smislovs

Sibīrijas pelkājītes novērojumi Eiropā

Sibīrijas pelkājītes ligzdošanas areāls ir Krievijas teritorijā, no Urālu kalniem līdz Čukotkai, bet uz ziemošanu putnu lido uz Dienvidaustrumu Āzijas valstīm.

Līdz šim Eiropā (ārpus Krievijas) šo sugu novēroja visai neregulāri – līdz 2016. gadam bija zināmi vismaz 27 novērojumi¹. Hronoloģiskā secībā pirmo reizi Sibīrijas pelkājīti novēroja: 29.12.1943. Čehijā, 07.10.1975. Somijā, 29.10.1976. Zviedrijā, 05.10.1992. Dānijā, 20.10.1998. Lietuvā, 02.11.2005. Luksemburgā, 02.11.2006. Turcijā un 06.08.2011. Norvēģijā. Periodā no 2011. gada 6. augusta līdz nākamajam novērojumam 2016. gada 4. novembrī novērojumi nav reģistrēti. Veicot novērojumu fenoloģisko analīzi, periodā no 1943. līdz 2011. gadam minētajās Eiropas valstīs Sibīrijas pelkājīte fiksēta lielākoties oktobrī (n=20 jeb 74 % no visiem novērojumiem), kā arī ir zināmi atsevišķi novērojumi citos gadalaikos – sākot no 6. augusta līdz 18. februārim (n=7). Savukārt

¹ Informācija par Sibīrijas pelkājītes ielidošanas datumiem ņemta no somu putnotāju portāla Tarsiger.com.

laikposmā no marta līdz jūlijam novērojumi nav fiksēti vispār.

2016. gada oktobrī novērota līdz šim nepieredzēta un spēcīga šīs sugas invāzija Eiropā. Iespējams, tas ir saistīts arī ar visai netipisko situāciju, ko vērojām šoruden – ilgstošajiem austrumu vējiem. Pirmais putns fiksēts Somijā 4. oktobrī (kā 12. novērojums šajā valstī 41 gada laikā kopš pirmā novērojuma), bet pēc divām dienām – 6. oktobrī – Sibīrijas pelkājīte novērota arī Zviedrijā (kā 9. novērojums 40 gadu

periodā). Turpmāk ziņojumi parādījušies gandrīz katru dienu. Eiropā ielidojušo putnu skaits ir tik liels, ka atsevišķi putni aizlidojuši līdz pat Lielbritānijai, kur pirmais putns tika novērots 9. oktobrī. Igaunijā pirmā Sibīrijas pelkājīte novērota 14. oktobrī, bet 21. oktobrī tā pirmo reizi redzēta Holandē. Kopškaitā līdz 28.11.2016. Eiropas valstīs bija reģistrēti 231 novērojums (75 Zviedrijā, 73 Somijā, 13 Lielbritānijā, 12 Dānijā, 11 Polijā, 11 Vācijā, 10 Norvēģijā, 8 Igaunijā, 4 Lietuvā, 3 Krievijas ZR daļā un 1 Holandē).

Tiklu vieta, kur noķerta Sibīrijas pelkājīte Lauteros, Salacgrīvā.

Foto: V. Smislovs

Juris Lipsbergs ar Sibīrijas pelkājīti.

Foto: V. Smislovs

Sibīrijas pelkājīte *Prunella montanella* Lauteros, Salacgrīvā, 15.10.2016.

Foto: E. Smislovs

Arī Latvijā pēc pirmajiem diviem novērojumiem Lauteros ir reģistrēti septiņi citi novērojumi (dati uz 28.11.2016.)²: 16. oktobrī pa vienam putnam noķēra tīklos un apgredzenoja Jūrmalciemā (ap 11:45, I.Brediks, u.c.) un Ainažos (ap 13:00, A.Kalvāns), pa vienam putnam novēroja 19.oktobrī Zirgu salā pie Liepājas ezera (K.Millers) un 26.oktobrī Papē (R.Rekmanis, u.c.). Trīs pēdējie novērojumi atzīmēti: 4.novembrī viens putns noķerts un apgredzenots Aina-

žos (A.Kalvāns), pa vienam putnam novēroja Jaungulbenē 8. novembrī (U.Ļoļāns) un Pēterupē 12. novembrī (E.Račinskis).

Pateicības

Vislielākā pateicība pienākas Jurim Lipsbergam par draudzīgo attieksmi un viesmīlību, par palīdzību putnu ķeršanā, par neizsmeļamo pozitīvo enerģiju un humora izjūtu, kas padara viesošanos Lauteros par neaizmirstamu notikumu! Paldies Guntim

Graubicam par dalīšanos pieredzē un padomos putnu vērošanā un gredzenošanā, kā arī par informatīvo atbalstu, sekojot līdzī notikumiem par šīs sugas konstatēšanu citur Latvijā! Paldies visiem, kuri apsveikuši mūsu komandu ar jaunas sugas konstatēšanu Latvijā!

RUSLANS MATROZIS,
VLADIMIRS SMISLOVS,
EDGARS SMISLOVS,
matruslv@inbox.lv

² Pēc A.Celmiņa apkopotās informācijas portālā *putni.lv*.

Literatūra

- Belte D. 2016. Peļkājītes dodas uz rietumiem. *Kurzemes vārds*, 20.10.2016.: 6.
Lipsbergs J. 2016. Klaidonīga putnu pētnieka piedzīvojumi. Rīga, Jumava, 416. lpp.
Matrozis R. 2016. Putnu vērotājam Uldim Lipsbergam – 90. *Putni dabā* 3: 28–32.
Mihelsons H., Kasparsons G., Lejiņš G., Viksne J., Šmits V., Lipsbergs J., Stolbovs I. 1960. Putnu migrācijas Latvijas PSR 1958. g. rudenī. Grām.: Latvijas putnu dzīve. Rīga: 139–192.

Summary

Siberian Accentor (*Prunella montanella*) observations in Lauteri /Ruslans Matrozis, Vladimirs Smislovs, Edgars Smislovs/

During a bird ringing event in Lauteri (Salacgrīva, northern Latvia) on 15th October 2016 two Siberian Accentors (*Prunella montanella*) were trapped and ringed. These were the first two observations of this species in Latvia. From 16th October to 12th November totally seven birds observed / trapped in different places in Latvia.

Kā Lejasciemā apgredzenoja pirmo baltvaigu zosi Latvijā

2015. gada 7. oktobrī izdomāju aiziet līdz Tirzas upei paskatīties, kādi putni redzami upmalas krūmājos. Kā jau parasti šajā gadalā kā apkārtnē lielākoties uzturējās vien melnie mežastrazdi *Turdus merula*. Piegāju pie upes un apmēram 100 metru attālumā, no viena upes likuma līdz otram, pamanīju putnus, kurus pirmajā mirklī pat nepazīnu – traucēja krastā augošā, nolīkusī, garā zāle. Uzmaniģi gāju tuvāk, par aizsegu izmantojot krastmalas krūmus. Kad jau biju atpazinis, ka tās ir zosis, kļuvu vēl uzmanīgāks. Redzot baltos vaigus, pirmā doma bija par Kanādas zosīm *Branta canadensis*, taču putni bija pārāk mazi.

Kad binokli apskatīju baltos vaigus un pieri, tumšo kaklu un, zosīm izkāpjot no ūdens, arī melnās kājas, bija skaidrs, ka tās ir baltvaigu zosis *Branta leucopsis*. Vēroju, līdz no zosu uzvedības sapratu, ka esmu pamanīts, taču putni necēlās spārnos un arī nemēģināja aizpeldēt prom, kā to parasti dara sevi cenošas zosis, bet mierīgi skatījās, ko darišu. Jau pavisam atklāti nostājos upes malā, un putni apmēram 10–12 metru attālumā pretējā krastā uz sēres mierīgi plūkāja zāli. Nākamā doma, kas ienāca prātā, bija, ka tik drošas zosis varētu būt izbēgušas no kāda putnu dārza, taču uz kājām nekādu gredzenu nebija. Pārņācu mājās un

atšķīru grāmatu "Eiropas putni"¹, lai pārliecinātos par redzēto putnu vecumu. Biju novērojis, iespējams, šajā vai iepriekšējā gadā šķīlušās baltvaigu zosis. Pieauguši putniem (vismaz trīs gadus veciem) būtu tumša acs svītra, kuras manis novērotajām zosīm nebija. Vēl apskatīju ligzdošanas areāla karti – tur cilvēks ir samērā reta parādība.

Pēc pāris nedēļām piezvanīja paziņa no Sinoles un pavēstīja, ka Gaujā netālu no viņas mājām uzturas divas neparasti drošas, pēc apraksta – baltvaigu zosis. Iespējams, tās pašas, kuras izdevās novērot Tirzā. Vēl pēc pāris dienām saņēmu satrauktu zvanu, ka viena no baltvaigu zosīm ir pazudusi. Otra kļuvusi nedaudz tra-

¹ Jonsson L. 1999. Birds of Europe: with North Africa and the Middle East.